

UDK 325.2(497.5)“15”(093)
929 Juraj Ivanov Splićanin “15”
Izvorni znanstveni rad
Primljeno: 3. veljače 2004.
Prihvaćeno za tisak: 17. svibnja 2004.

»Fante della Giustizia Vecchia«: splićanin Juraj Ivanov - jedan istaknuti hrvatski iseljenik u Mlecima u XVI. stoljeću

Lovorka Čoralić
Hrvatski institut za povijest
Opatička 10, Zagreb
Republika Hrvatska

Tragom izvornoga gradiva iz Državnog arhiva u Mlecima (oporuke) raščlanjuje se život i djelovanje splitskog iseljenika Jurja Ivanova, državnog službenika (redarstvenika) u mletačkoj magistraturi *Giustizia Vecchia*. Na osnovi podataka iz niza Jurjevih oporuka i kodicila, nastalih od 1542. do 1558. godine, prikazuju se njegove imovne mogućnosti, odnosi s obitelji, rodbinom, iseljenim sunarodnjacima, hrvatskom bratovštinom Sv. Jurja i Tripuna te s drugim mletačkim vjerskim ustanovama i duhovnim osobama. U zaključku se ističe da Jurja Splićanina možemo ubrojiti među istaknutije hrvatske iseljenike u gradu Sv. Marka u XVI. stoljeću, razdoblju unutar kojega hrvatske prekojadranske migracije postižu vrhunac.

KLJUČNE RIJEČI: Dalmacija, Split, Mletačka Republika, Venecija, migracije

Osobito važno doba u povijesti hrvatskih iseljavanja u Mletke bilo je XVI. stoljeće.¹ U tom vremenu hrvatska prekojadranska iseljavanja, a posebice ona iseljavanja u grad na lagunama, dostigla su vrhunac. Mleci - grad koji suvremenici tada, poradi njegove nacionalne šarolikosti, nazivaju “Babilonijom u malom” - postaju trajno odredište Hrvata od Požege do Lastova i od Umaga do Budve. Hrvate, pristigle s cjelokupnog onodobnog hrvatskog etničkog prostora, vrela bilježe u gotovo svim vrstama profesionalnih djelatnosti. Poduzetni i imućni trgovci, traženi graditelji brodova i drvodjelci, mornari i veslači na mletačkom ratnom i trgovačkom brodovlju, časnici i vojnici u postrojbama pod stijegom Svetog Marka, pouzdani državni službenici, svećenici i redovnici, ali i brojni majstori kista, dljeta i pera - samo su neke od temeljnih skupina unutar kojih bilježimo brojne našijence. Doba XVI. stoljeća iznjedrilo je i niz pojedinaca, osoba koje ne možemo držati istaknutim povijesnim osobama, ali čije životne sudbine i djelovanje zasigurno zaslužuju dodatnu istraživačku pažnju. U XVI. stoljeću primjerice djeluje ugledan hvarski brodarsko-trgovački poduzetnik Petar Fazanić (*Pietro/Piero Fasanich/Fasaneo*) po kojemu je ime dobila nevelika uličica/prolaz (*Corte Piero di Lesina*)² u

¹ O povijesti hrvatske zajednice u Mlecima vidi detaljnije: L. ČORALIĆ, *U gradu svetoga Marka: povijest hrvatske zajednice u Mlecima*, Zagreb, 2001. (dalje: ČORALIĆ 2001.). U istoj knjizi usporedi i opsežan popis literature o navedenoj temi.

² G. TASSINI, *Curiosità veneziane, ovvero origini delle denominazioni stradali*, Venezia 1863. (ristampa: Venezia 1990.), str. 499.; L. ČORALIĆ, *Od hrvatske obale do dubrovačke ulice: hrvatski prinosi mletačkoj toponomastici*, Kolo. Časo-

istočnom gradskom predjelu Castello - središnjem mjestu useljavanja i obitavanja hrvatskih prekojadranskih iseljenika. Njegovi su suvremenici, sredinom i početkom druge polovice XVI. stoljeća, bogati šoltanski parun broda Alvise Solta i graditelj brodova u arsenalu Dominik s poluotoka Pelješca. Sunarodnjaci, prijatelji i poslovni sudrugovi spomenutog Petra Fazanića, Alvise i Dominik, imenima su svojih zavičaja dali nazive ulicama u neposrednoj blizini "Ulice Petra Hvaranina" (*Corte Solta, Corte Sabbioncella*).³ Iz niza istaknutih Hrvata toga doba možemo izdvojiti još i viškog trgovca Ivana, jednog od najimućnijih iseljenih Hrvata XVI. stoljeća, darovatelja hrvatske bratimske udruge Sv. Jurja i Tripuna (*Scuola degli Schiavoni, Scuola dei SS. Giorgio e Trifone, Scuola Dalmata*), koje je i sam bio višegodišnji član i predstojnik (gastald, *guardian grande*).⁴ Njima možemo pridružiti i bokeljskoga trgovca Stjepana Tartara, poduzetnika koji je na koncu svojega života (umro 2. IX. 1519.) raspolagao iznimnim novčanim kapitalom i nekretninama u Mlecima (kuće, skladišta, prodajna mjesta i dr.) i diljem mletačke terraferme (zemljišni posjedi, stočni fond, gospodarske zgrade i dr.), a svojim je darovnicama znatno pridonio gospodarskom i kulturnom napretku hrvatske bratovštine.⁵ Ne manje pažnje vrijedan je i kreševski trgovac kožama Pavao Grgurov, koji oporuku (1584.) piše u trenutku "tegotnog, pogibeljnog i nepredvidivog puta u Bosnu", obdarujući pritom crkve i samostane franjevačkih redovnika u zavičajnom Kreševu i Olovu.⁶ Svaki od tih spomenutih hrvatskih iseljenika, a mogli bismo ih nabrojiti i mnogo više, osobe su o kojima sačuvana vrela nude niz podataka koji istraživaču omogućuju rekonstrukciju njihova života tijekom iseljeničkih godina u Mlecima.

U ovom prilogu, tragom izvornoga gradiva iz središnje mletačke državne pismohrane (*Archivio di Stato di Venezia*, dalje: ASV), posebice oporučnih spisa mletačkih bilježnika (*Notarile testamenti*, dalje: NT), predstaviti ću životni put jednoga istaknutog hrvatskog iseljenika XVI. stoljeća - Splićanina Jurja Ivanova. Nasuprot prethodno spomenutim hrvatskim iseljenicima, Juraj Ivanov obnašao je državnu službu u mletačkoj magistraturi *Giustizia Vecchia*⁷, pri kojoj se spominje kao redarstvenik (*fante*). Tragom njegovih oporuka i oporučnih dodataka (kodicila), napisanih između 1542. i 1558. godine, mogu se rekonstruirati njegov obiteljski život, rodbinske i prijateljske veze, poslovni odnosi i povezanost s mletačkim vjerskim ustanovama i duhovnim

pis Matice hrvatske, god. VII., br. 4., Zagreb, 1998. (dalje: ČORALIĆ 1998.), str. 62.-63.; L. ČORALIĆ, *Hvarski prinos mletačkoj toponomastici: »Corte Piero da Lesina«*, Grada i prilozi za povijest Dalmacije, sv. 16., Split, 2000., str. 75.-91.; ČORALIĆ 2001., str. 116.-117.

³ G. TASSINI, nav. dj., str. 610.; ČORALIĆ 1998., str. 63.-65.; ČORALIĆ 2001., str. 117.-118.; L. ČORALIĆ, »*Corte Solta*« - tragovima šoltanskih iseljenika u Mlecima, Mogućnosti, god. XLVIII., br. 1.-3., Split, 2001., str. 112.-118.

⁴ T. VALLERY, *Giovanni di Pietro, mercante del Cinquecento*, Scuola Dalmata dei SS. Giorgio e Trifone, sv. 5., Venezia 1972., str. 16.-23.; L. ČORALIĆ, *Viška iseljenička kolonija u Mlecima (XV.-XVIII. st.)*, Hrvatski iseljenički zbornik, Zagreb, 1997., str. 335.-337.; L. ČORALIĆ, *Prilog poznavanju prisutnosti i djelovanja hrvatskih trgovaca u Mlecima (15.-18. stoljeće)*, Povijesni prilozi, god. XXI., sv. 22., Zagreb, 2002. (dalje: ČORALIĆ 2002.), str. 56.-57.

⁵ L. ČORALIĆ - B. NIKŠIĆ, "In memoriam aeternam": *nadgrobni spomenici Hrvata u Mlecima*, Kolo. Časopis Matice hrvatske, god. X., br. 1., Zagreb, 2000., str. 22.-23.; ČORALIĆ 2002., str. 50, 56.

⁶ L. ČORALIĆ, *Legati hrvatskih iseljenika u Veneciji vjerskim ustanovama u domovini*, CCP, god. XVII., br. 31., 1993., str. 115.-117.; L. ČORALIĆ, *Migracije i život iseljenika iz Bosne u Veneciji (XV.-XVII. st.)*, u: *Bosna i Hercegovina i svijet*, Institut za historiju, Sarajevo, 1996., str. 118.-121.; ČORALIĆ 2001., str. 270.; ČORALIĆ 2002., str. 58.

⁷ Magistratura *Giustizia Vecchia* osnovana je 1173. godine. Isprva je imala pet, a kasnije tri člana (*giustizieri*). Službenici te magistrature nadzirali su mjere i cijene trgovaca koji su prodavali živežne namirnice, posredovali su u sporovima između pojedinih trgovačkih i obrtničkih celova, kontrolirali njihove statute, pravilnike i propise, pazili na izvoz robe iz države (osobito u zemlje s kojima su Mlečani bili u ratu) i sl. Od 1261. godine magistratura se dijeli na *Giustizia Vecchia* i *Giustizia Nuova*. Povećanjem poslova i ovlasti, *Giustizia Vecchia* 1446. godine dobiva i četvrtog člana. *Giustizia Nuova* imala je ovlasti u svezi s krčmama i prodavanjem vina na malo. Podrobnije vidi: A. DA MOSTO, *Archivio di Stato di Venezia*, sv. I., Roma 1937., str. 191.-194.

osobama. Težište istraživanja ovdje ću posebice upravit na povezanost Jurja Splićanina s njegovim hrvatskim sunarodnjacima i njihovom nacionalnom bratovštinom Sv. Jurja i Tripuna. Cilj rada jest i pokazati kako su i "mali ljudi", obični iseljenici, u svojem vremenu životom, djelima i prinosima bili važan dio hrvatske iseljeničke skupine. Ne ističući se grandioznim postignućima, neubilježeni u popisima znamenitih, ali ni u kriminalnim dosjeima prijestupnika, ti su pojedinci svojim "običnim" svakodnevnim životima, marljivim radom i pregnućima, hrvatsku zajednicu činili uglednom i cijenjenom u svakodnevlju onodobnih Mletaka. Život Jurja Ivanova, pripadnika splitske⁸ i hrvatske iseljeničke zajednice, upravo je jedan takav primjer.⁹

Juraj pokojnog Ivana iz Splita (*Zorzi da Spalato condam Zuanne*), redarstvenik (*fante*) magistrature *Giustizia Vecchia* i žitelj gradskoga predjela Castello u župi S. Maria Formosa, svoju je prvu nama poznatu oporuku sastavio 10. III. 1542.¹⁰ Oporučni spis započinje uobičajenim, u onodobnim oporukama karakterističnim formulama o nestalnosti ljudskoga života, neumitnosti smrti i potrebe da se, prije napuštanja zemaljskoga svijeta, izrazi posljednja želja. Motiv za pisanje oporuke jest, prema Jurjevim riječima, trenutna bolest zbog koje je u svoj dom pozvao mletačkoga bilježnika Domenica Bonamura, da bi sastavio i svojim potpisom dao punu pravnu valjanost Jurjevu oporučnom spisu. Dio oporučnih želja, odredbi i legata odnosi se, kako je to najčešće, na oporučiteljevu obitelj, članove rodbine, prijatelje i poznanike, kao i na vjerske ustanove i duhovne osobe s kojima je tijekom proteklih godina provedenih u Mlecima održavao najučestalije veze. Izvršiteljima svoje posljednje volje imenuje svećenika Pietra, Jurjeva ispovjednika, žitelja (i vjerojatno župnika) u župi S. Lio u predjelu Castello, te trgovca (*spicier*) Bernardina. Obojici nalaže da, prema običaju i svojim mogućnostima, ispune sve odredbe njegove oporuke te im kao naknadu za trud dariva po deset dukata. Iako se to u tekstu izrijekom ne kazuje, iz sadržaja oporuke razvidno je da je Jurjeva supruga (ime koje se ne kazuje), u trenutku pisanja oporuke već pokojna. Oporučni legati namijenjeni članovima obitelji odnose se stoga na Jurjevu najbližu rodbinu. Nećakinji Ivani, kćeri Jurjeve sestre Katarine, a koja se trenutno nalazi u hospitalu SS. Giovanni e Paolo (S. Zuane Polo, smještenom u sklopu istoimenog dominikanskog samostana u predjelu Castello), vjerojatno kao pripadnica trećega reda (picokara) ostavlja dvadeset dukata. Istoj Ivani namijenjuje još sto dukata koji se imaju napola podijeliti njezinim dvijema kćerima u trenutku njihove udaje. Sestri Katarini dariva četrdeset dukata i ogrtač *de Flandria*. Imovne mogućnosti, veće u odnosu na većinu hrvatskih useljenika koji se mogu ubrojiti u skupinu sitnoimućnih pučana, omogućavale su Jurju Ivanovu da u kući drži služavku (*serva, massera*). Napominjući da ga je služavka Lucija posebice zadužila tijekom bolesti njegove supruge, Juraj joj ostavlja deset dukata. U sljedećim navodima Juraj se poglavito obraća mletačkim crkvama, samostanima, bratovštinama i hospitalima. Za mjesto svojega posljednjega počivališta određuje crkvu S. Zuane dei Furlani

⁸ O iseljenicima iz grada Splita u Mlecima pisala sam u nekim prethodnim radovima. Usporedi: *Splićani i hrvatska Bratovština sv. Jurja i Tripuna u Mlecima*, Mogućnosti, god. XLII, br. 10.-12., Split, 1995., str. 124.-131. (dalje: ČORALIĆ 1995.); *Splitske vjerske ustanove u oporukama hrvatskih iseljenika u Mlecima*, Kulturna baština, god. XIX., sv. 26.-27., Split, 1995., str. 77.-86. (dalje: ČORALIĆ 1995. A); *Splićani u Veneciji od XIV. do XVIII. stoljeća*, u: Božić-Bužančić zbornik. Zbornik radova posvećenih sedamdesetogodišnjici života Danice Božić-Bužančić, Grada i prilozi za povijest Dalmacije, sv. 12., Izdanja Povijesnog arhiva u Splitu, Split, 1996., str. 109.-156. (dalje: ČORALIĆ 1996. A); *Tragovima Splićana na mletačkoj terrafermi*, Kulturna baština, god. 21., sv. 30., Split 1999., str. 53.-64. (dalje: ČORALIĆ 1999.).

⁹ Splićanina Jurja Ivanova spominjala sam u nekim prethodnim radovima. Usporedi: *Bratovština sv. Jurja i Tripuna u oporukama hrvatskih iseljenika*, Croatica christiana periodica, god. XVIII, br. 34, Zagreb, 1994. (dalje: ČORALIĆ 1994.), str. 92.; ČORALIĆ 1995, str. 128.-129.; ČORALIĆ 1996. A, str. 137; ČORALIĆ 1999., str. 58.-63.; *Hrvati na mletačkoj terrafermi (15.-16. st.)*, Zbornik Mirjane Gross (u povodu 75. rođendana), Zavod za hrvatsku povijest Filozofskog fakulteta Sveučilišta u Zagrebu, Zagreb, 1999. (dalje: ČORALIĆ 1999. A), str. 72.; ČORALIĆ 2001., str. 149.-150., 254. Usporedi i rad: M. GIADROSSI, *Livello a Motta*, Scuola Dalmata dei SS. Giorgio e Trifone, sv. 20., Venezia 1987., str. 18.

¹⁰ ASV, NT, b. 143., br. 33., 10. III. 1542.

(S. Zuanne del Tempio) u kojoj se (do 1551. godine) nalazilo sjedište hrvatske bratovštine Sv. Jurja i Tripuna s pripadajućim oltarom i grobnicama za pokop preminulih bratima.¹¹ U dodatku te iste odredbe Juraj iskazuje želju da pri posljednjem ispraćaju sudjeluju i njegovi sunarodnjaci, članovi *della Scuola de S. Zorzi*. Hrvatskoj nacionalnoj udruzi dariva trideset malih lira, koliko namijenjuje i bratovštini S. Francesco. Bratovštini Presvetog Sakramenta (*Santissimo Sacramento*), smještenoj u njegovoj župi S. Maria Formosa, koje je vjerojatno i sam bio član, ostavlja skromnu svotu od jednog dukata. Redovnicama samostana Santo Spirito, utemeljenog 1483. godine u zapadnom gradskom predjelu Dorsoduro, ostavlja trideset malih lira, koliko namijenjuje i nedaleko smještenom glasovitom hospitalu *degli Incurabili*, najvećoj karitativnoj ustanovi za zbrinjavanje napuštene djece i nahočadi.¹² Već spomenutom hospitalu SS. Giovanni e Paolo, u kojem je i njegova nećakinja Ivana, dariva sredstva za izradbu kaleža (*un bel calize*) za spas svoje i duše pokojne mu supruge. U istu svrhu (*per l'anima mia*) Juraj određuje da se nakon njegove smrti, kako je to običaj, održe mise zadužnice (*messe di S. Gregorio et della Madonna*), izvršenje kojih povjerava izvršitelju oporuke i osobnom ispovjedniku Pietru. Za izvršenje svih spomenutih legata, kako onih namijenjenih članovima obitelji, služavki i izvršiteljima oporuke, tako i onih upućenih crkvenim ustanovama, Juraj namijenjuje prihode od prodaje raznovrsne pokretne imovine (posude, odjevni predmeti i sl.).¹³ Naposljetku, u završnom dijelu oporuke, Juraj sav preostatak svoje imovine, pokretne i nepokretne, ostavlja u nabožne svrhe (prema nahodjenju izvršitelja oporuke) za spas svoje duše i duše pokojne mu supruge.¹⁴ Oporuka završava napomenom da se poništavaju sve prethodno napisane oporuke (prema ovome navodu moguće je pretpostaviti da oporuka iz 1542. godine nije i prva Jurjeva načinjena oporuka) i njihovi dodaci te da punu pravnu valjanost sada preuzima postojeći spis. Na kraju su, kako je to uobičajeno, sadržani potpisi svjedoka nazočnih pri sastavljanju Jurjeve posljednje želje: Vicenza, svećenika u crkvi S. Maria Formosa, Antoniamarije, trgovca pored hospitala SS. Giovanni e Paolo, trgovca Sefa (?) nepoznate lokacije djelovanja te mletačkog građanina Rafaela, čije nam zanimanje nije poznato.

Oporučni spis iz 1542., njegove odredbe i legati, ostali su na snazi do 1546. godine, kada je Juraj, tada "zdrav duhom i tijelom", samostalno otišao u ured bilježnika Domenica Bonamura da bi postojećoj oporuci pridružio određene dodatke (kodicil).¹⁵ U uvodnom dijelu naveden je i podatak koji nas upućuje na manju selidbu Jurjeva mjesta stanovanja. Iako je i dalje žitelj predjela Castello, ovoga puta - umjesto u župi S. Maria Formosa - obitava u *contrada de S. Martino*, smještenoj uz same zidine mletačkoga arsenala. U nastavku kodicila navode se odredbe iz prethodne oporuke te njihovi ispravci odnosno dopune. Nabrajajući legate namijenjene bratovštinama Sv. Jurja i Tripuna i S. Francesco, samostanu S. Spirito i hospitalu *degli Incurabili* (svakome po trideset malih lira), Juraj ovom prigodom opoziva i poništava

¹¹ O prvotnom sjedištu bratovštine Sv. Jurja i Tripuna vidi detaljnije: T. Vallery, "La Fraternitate overo Scuola in Honore de Missier San Zorzi et Missier San Trifon". *La prima sede*, Scuola Dalmata dei SS. Giorgio e Trifone, sv. 2., Venezia 1967, str. 3-8.

¹² G. LORENZETTI, *Venezia e il suo estuario*, Trieste 1974., str. 528.-529.

¹³ Item dechiaro che mi attrovo una tazza, 6 cuchieri et una dozana di pironi tutti d'arzeno, qual robbe siano vendutte per i miei comissari et tratti li denari insieme con tapedi 5 et tutti i miei vestimenti et altre robbe siano dispensadi in far li stessi legati ... Item dechiaro che mi attrovo un par di spaliere di fiandra et 6 sandalli con li meneghi de feltre de fiandra et 3 piadene grandi et 3 mezani et 3 sandalli tondi senza vecchie tutti de peltre et l'altri scudellini qualli tutti siano venduti come sopra.

¹⁴ Il residuo di tutti gli miei beni mobili, stabili, presenti et futuri, caduchi et inordinati et per non scritti che a mi alla mia comissaria spettar et pervenir potesse lasso che gli li miei comisari sia dispensado per l'anima mia et de mia moier come a loro parerà sopra il cargo della conscientia sua ...

¹⁵ ASV, NT, b. 143., br. 33., 28. VIII 1546.

rečena darivanja. Zbog preseljenja (*perchè me ho partito de ditta contrada*) povlači se i legat od jednog dukata, isprva upućen bratovštini Santissimo Sacramento u župi S. Maria Formosa. Nećakinji Ivani, koja obitava u hospitalu SS. Giovanni e Paolo, prethodno je namijenio dvadeset dukata. Novčani legat sada povlači, a namjesto njega Ivani dariva dva kampa zemljišnog posjeda u selu Lorenzaga (Larzega), nedaleko od naselja Motta di Livenza (Provincia di Treviso, oko 34 km sjeveroistočno od Trevisa), kupljene od *Zorzi fio di Zanpolo, habitante in ditta villa*. Služavku Luciju, kojoj je isprva darovao deset dukata, izuzima od toga darivanja, objašnjavajući da je tijekom proteklog vremena isplatio cjelokupnu plaću koju se zaslužila brinući se za Jurjevu bolesnu suprugu. U kodicilu iz 1546. godine prvi puta spominje i Isabettu, nećakinju svoje pokojne supruge te joj namjenjuje dio imovine (odjeća, nakit) koji se dotad nalazio u posjedu supruge u vrijednosti od dvadeset dukata. U posljednjoj napomeni Juraj navodi da je za pogreb pokojne supruge imao brojne troškove. Posebice izdvaja služenje misa zadušnica za spas njezine duše, koje je držao fra Pavao, dominikanac samostana SS. Giovanni e Paolo, a koji je za svoj trud nagrađen s 12 dukata. Velik dio predmeta osobne uporabe, posebice odjevnih predmeta, Juraj je nakon suprugine smrti, prema njezinoj oporučnoj želji, poklonio *amore Dei per l'anima sua*. Na kraju se potvrđuju sve ovdje nespomenute sastavnice oporuke iz 1542. godine. Kao svjedoci prigodom pisanja kodicila navedeni su mletački obrtnici - drvodjelac Alvize Mazecho i grebenar (vunar) Pietro - stanovnici župe S. Lio.

Sljedeći oporučni spis nadzornika mletačke magistrature *Giustizia Vecchia*, Splićanina Jurja Ivanova, napisan je godinu dana kasnije - 3. VIII. 1547.¹⁶ Izvršiteljima svoje posljednje volje Juraj imenuje sestru Katarinu, njezinu kćer Ivanu te - ovdje prvi put spomenutog - Ivanina supruga, drvodjelca Jeronima. Kao i u prvoj napisanoj oporuci, za mjesto svojega posljednjeg počivališta odabire grobnicu hrvatske bratovštine u crkvi S. Zuanne dei Furlani te pritom svoju nacionalnu udrugu obdaruje s pet dukata.¹⁷ Uglednoj mletačkoj bratovštini S. Rocco¹⁸, kojoj je zasigurno i sam pripadao (što nam posvjedočuje da je bio imućan i ugledan hrvatski iseljenik), daruje deset dukata, uz molbu da njezini članovi sudjeluju prigodom Jurjeva posljednjega ispraćaja.¹⁹ U kodicilu već spomenuti fra Pavao, redovnik u dominikanskoj bazilici SS. Giovanni e Paolo, sada se ovdje prvi put izrijekom (navođenjem grada Šibenika kao njegovog zavičaja) spominje kao Jurjev sunarodnjak.²⁰ Prvotnim izvršiteljima oporuke, svećeniku Pietru, župniku crkve S. Lio i trgovcu Bernardinu, Juraj ostavlja po pet dukata. Nakit i srebreninu namjenjuje hospitalu SS. Giovanni e Paolo, a sva svoja preostala dobra upućuje izvršiteljima najnovije oporuke -

¹⁶ ASV, NT, b. 279., br. 306., 3. VIII. 1547.

¹⁷ Item voglio esser sepolto a S. Zuane dei Furlani nelle archa di Schiavoni alla qual Scuola lasso ducati 5 auri.

¹⁸ Bratovština S. Rocco ubrajala se među tzv. Velike bratovštine (*Scuole grandi*). Riječ je o udrugama koje su zahvaljavajući brojnosti imućnijega članstva (plemići, bogati gradani), gospodarskim mogućnostima i kulturno-umjetničkoj baštini, imale važnu ulogu u crkvenom i kulturnom životu grada. Bratovština je osnovana je u XV. stoljeću i isprva je imala sjedišta u crkvi S. Giuliano te S. Maria Formosa. Između 1489. i 1508., pod vodstvom graditelja Bartolomea Bona, izgrađena je crkva S. Rocco. Godine 1516. isti je graditelj započeo izgradnju novog sjedišta bratovštine, u blizini istoimene crkve i nedaleko od glasovite franjevačke bazilike S. Maria Gloriosa dei Frari. Radovi su se protegli tijekom prve polovice XVI. stoljeća, a završeni su tek oko 1560. godine. Glavna umjetnička znamenitost sjedišta ove udruge jesu brojna Tintorettova slikarska djela. Usporedi: A. PALLUCCHINI, *Tintoretto alla Scuola di S. Rocco*, Milano-Geneve 1965.; R. PALLUCCHINI - M. BRUNETTI, *Tintoretto a S. Rocco*, Venezia 1937.; G. LORENZETTI, nav. dj., str. 593.-600.; G. TASSINI, nav. dj., str. 591.; *La Scuola grande e la chiesa di San Rocco*, Venezia 1983.

¹⁹ Item lasso ducati 10 alla Scuola S. Rocho che mi debbano accompagnar alla mia sepoltura.

²⁰ Fra Pavao Šibenčanin, dominikanac u SS. Giovanni e Paolo, spominje se i u oporukama drugih onodobnih hrvatskih iseljenika, posebice onih koji su obitali u obližnjim župama predjela Castello. Tako je, primjerice, Nikola Buća pok. Petra iz Paštovića, ugledan bokeljski iseljenik i imućni trgovac, žitelj župe S. Severo, imenovao fra Pavla Šibenčanina izvršiteljem svoje oporuke te ga obdario jednim dukatom (ASV, NT, b. 413., br. 355., 13. IV. 1557).

sestri Katarini i njezinoj kćeri Ivani. U svojstvu svjedoka navedeni su spomenuti fra Pavao iz Šibenika te Mlečanin Alvise Stremello.

Godine 1551. (15. siječnja) bilježimo novi Jurjev dodatak prethodno izrečenim oporučnim željama.²¹ Ponovo je izvršena promjena u odabiru osobe od najvećega oporučiteljeva povjerenja te je na mjesto izvršitelja njegove posljednje volje imenovan dotad nespominjani mletački obrtnik, izrađivač sita (*garbelador*) Francesco de Cesaro. Zemljišni posjed u Lorenzagi, kojega ovoga puta spominje u opsegu od četiri kampa²², sada namjenjuje siromasima (*poveri*) hospicijala SS. Giovanni e Paolo. Mlečaninu Dominiku, sinu Bortola, daruje dva dukata, a služavki Luciji, spomenutoj u prvoj oporuci, a potom izostavljenoj u kodicilu, dariva *un letto pizzolo*. U završnoj rečenici potvrđuje se valjanost legata izrečenih u prethodnoj oporuci. Kao svjedoci pri sastavljanju oporučnog spisa potpisani su pomorac Steffano, sin Vicenza te svećenik Luca de Molin, stanovnik župe S. Giovanni in Bragora.

Četiri godine poslije, dana 13. XI. 1551., Juraj Ivanov, "zdrav duhom i tijelom", načinio je svoju sljedeću oporuku.²³ Po uzoru na prethodne primjere, u odanost i savjesnost bližnjih prilično nepovjerljivi Splitsanin, i ovaj je put promijenio osobe kojima povjerava izvršenje svojih oporučnih legata. Umjesto svećenika Pietra i trgovca Bernardina (oporuka iz 1542.), sestre Katarine i nećakinje Ivane (oporuka iz 1547.) te Mlečanina Francesca de Cesaro (kodicil iz 1551.), Juraj ovaj put osobama koje se imaju pobrinuti za ispunjenje njegovih želja i odredbi, imenuje svog novog ispovijednika, fra Dionizija iz Zadra, redovnika samostana SS. Giovanni e Paolo, te bivšeg sugrađanina, Ivana Mariju iz Splita, procjenitelja u mletačkoj magistraturi za ulje (*stimador al oglio*). Dominikanac Dionizije obvezuje se zasebnom odredbom i na služenje misa u spomen na pokojnika uz *elemosina consueta*, ali precizniji novčani iznos oporučitelj ne navodi. Zanimljiva je i promjena odredbe kojom Juraj ostavlja svoj zemljišni posjed u Lorenzagi. Spominjući tri kampa zemljišta na istome mjestu, Juraj ih namjenjuje na doživotno (*in vita sua*) uživanje izvršitelju oporuke Ivanu Mariju i često spominjanoj služavki Luciji. Obveza uživatelja posjeda jest da tijekom toga vremena redovito isplaćuju oporučiteljevoj sestri Katarini dva dukata (vjerojatno godišnje). Nakon smrti Lucije i Ivana Marije posjed u cijelosti pripada samostanu SS. Giovanni e Paolo, redovnici kojega su obvezatni služiti godišnje mise za spas duše i u spomen na pokojnog darovatelja. U nekoliko zasebnih legata Juraj dio svoje imovine podjeljuje već spomenutim osobama: sestri Katarini ostavlja jedan krevet, služavki Luciji manji krevet (već spomenut u prethodnim spisima) i jedan prekrivač, a nećakinji Ivani pet solida. Spominjući pritom Ivaninu djecu, splitski iseljenik napominje da ih je već prethodno obdario s znatnom svotom od 600 dukata. Za sva svoja ostala dobra određuje, tragom prethodnih odredbi, da se prodaju na javnoj dražbi (*incanto*), a sav prihod raspodijeli *a poveri bisognosi per l'anima mia*. Svjedoci su ovaj put Domenico Bozarin i krojač Iseppo pok. Salvadora.

Naposljetku, posljednji spis koji vezujemo uz učestalu i sadržajem promjenljivu oporučnu dokumentaciju Jurja Ivanova, kodicil je napisan 7. III. 1558.²⁴ Zbog svoje izravne važnosti za hrvatsku bratovštinu Sv. Jurja i Tripuna, prijepis ovoga dokumenta pohranjen je u njezinu arhivu,

²¹ ASV, NT, b. 279., br. 306., 15. I. 1551.

²² U svezi sa zemljišnim posjedima u mjestu Lorenzaga kraj Motte di Livenza, vrijedno je napomenuti da je ondje čestice posjedovala i Jurjeva suvremenica - Margareta pok. Nikole iz Klisa, supruga Šibenčanina Bartolomeja, stanovnica mjesta Blessaia (Blessaglia, u blizini naselja Pramaggiore). Posjede, koji su sadržavali više čestica obradive zemlje i pašnjaka, Margareta je kupila 1513. godine od tamošnjeg stanovnika Jacopa Tonina di Paolo. U svojoj oporuci iz 1529. godine (ASV, NT, b. 777., br. 351., 11. VIII. 1529.) Margareta ne spominje rečene posjede te možemo pretpostaviti da ih je u međuvremenu prodala. Moguće je da je dio tih posjeda kupnjom stekao Juraj Ivanov iz Splita. Usporedi: M. GADROSSI, nav. dj., str. 18.; ČORALIĆ 1999., str. 56-57.

²³ ASV, NT, b. 279., br. 306., 13. XI. 1555.

²⁴ ASV, NT, b. 279., br. 306., 7. III. 1558.

u sklopu knjige *Catastico* u kojoj su sadržani prijepisi isprava važnih za osnutak, povijesni razvoj i gospodarsko djelovanje hrvatske nacionalne udruge.²⁵ I dalje djelatnik magistrature *Giustizia Vecchia*, Juraj iz Splita je prema uvodnom navodu po prvi put naveden kao žitelj župe izvan predjela Castello. Godine 1558. kao mjesto njegova obitavanja spominje se župa S. Cassiano u predjelu S. Croce, u kojoj, kako izrijekom stoji - Juraj posjeduje vlastitu kuću. U početnom dijelu kodicila Juraj opoziva zadarskog dominikanca Dionizija s dužnosti izvršitelja oporuke, a procjenitelj ulja Ivan Marija ostaje i dalje obvezatan pobrinuti se za učinkovito izvršenje oporučiteljevih želja. Ipak, fra Dionizije ne izostavlja se prigodom imenovanja duhovne osobe koja će u spomen na pokojnika održati mise zadušnice uz, kako je to kazano u oporuci iz 1555. godine, "uobičajeni milodar". Osim fra Dionizija, obveza vršenja službe Božje za pokojnikovu dušu upućena je i svećeniku Ivanu iz Splita, obnašatelju svećeničkih dužnosti u crkvi S. Maria Mater Domini u predjelu S. Croce, najnovijem mjestu Jurjeva obitavanja. Ponovno spominjući bratovštinu S. Rocco, Juraj joj (*a poveri miei fratelli della Scuola S. Rocho*) namjenjuje prihod koji će se steći prodajom cjelokupne pokretne imovine iz njegove kuće u župi S. Cassiano. Naposljetku, posljednja Jurjeva oporuka odredila je, za stoljeća unaprijed, i sudbinu njegovih zemljišnih posjeda na području Motta di Livenza. Određujući da tamošnje čestice doživotno uživaju izvršitelj oporuke Ivan Marija iz Splita i njegova supruga (čije se ime izrijekom ne navodi), Juraj izrične konačnu želju da nakon njihove smrti imanje pripadne *in la Scuola de S. Zorzi de Schiavoni a S. Zuane di Furlani*, uz uvjet da se prihodi koji se ubiru od tamošnjih zakupnika utroše za spas oporučiteljeve duše *a poveri bisognosi*. U zaključnom dijelu kodicila potvrđuju se navodi izrečeni u oporuci iz 1555. godine. Svjedoci pri sastavljanju posljednjeg oporučnog spisa Jurja Ivanova ovaj su put krojač Bartolomeo pok. Mihovila te trgovac Andrea di Gambira, stanovnik predjela Cannaregio. Zemljišni posjed pored Motta di Livenza, stečen na osnovi Jurjeva kodicila iz 1558. godine, nalazio se nakon smrti njegovih nasljednika, u vlasništvu bratovštine Sv. Jurja i Tripuna sve do najnovijeg vremena. Posjed je davan u zakup tamošnjim obrađivačima, a posljednji zabilježeni ugovor (*contratto d'enfiteusa*) datiran je 1826. godine. Nakon Prvog svjetskog rata, poradi teškoća u naplati potraživanja, tadašnji zakupnici (obitelj Vizzotto) trajno su (na osnovi pogodbe o raskidu zakupničkih odnosa od 1. VIII. 1923.) oslobođeni plaćanja nadoknade za uporabu zemljišta koje im je prepušteno uz novčanu odštetu. Tim se činom bratovština, nakon gotovo puna četiri stoljeća kontinuiranog raspolaganja, trajno odrekla zemljišnog posjeda koji joj je davne 1558. godine darovao hrvatski iseljenik Juraj Ivanov iz Splita.²⁶

* * *

Fante della Giustizia Vecchia, Juraj Ivanov iz Splita, ubraja se - razvidno je to iz njegove opsežne oporučne dokumentacije - među istaknutije, djelatnije i imućnije hrvatske iseljenike u Mlecima u XVI. stoljeću. Iako su podaci o njegovome životnom putu poglavito ograničeni na iščitavanje jednovrsnih spisa (oporuke i kodicili), njihova brojnost i sadržajnost omogućuju nam rekonstrukciju nekih temeljnih sastavnica njegova života. O naravi njegova posla u mletačkoj magistraturi ne znamo mnogo, ali već i sama činjenica da je obnašao državnu službu (što nije isuviše čest slučaj u primjeru drugih hrvatskih iseljenika) ukazuje na određen ugled koji je uživao u društvenom životu i svakodnevnoj komunikaciji unutar svoje nacionalne skupine. Također, spisi ne kazuju mnogo o Jurjevu novčanom kapitalu i predmetima pokretne imovine. Ipak, činjenica da je za života pripadao "Velikoj bratovštini" S. Rocco, u koju su poglavito

²⁵ Archivio della Scuola Dalmata dei SS. Giorgio e Trifone, *Catastico: Testamenti*, str. 126'-127.

²⁶ M. GIADROSSI, nav. dj., str. 28.-29.

stupali mletački stanovnici znatnijih imovnih mogućnosti, upozorava nas da je riječ o imovno dobrostojećem iseljeniku. Oporučni podaci otkrivaju nam podatke o Jurjevim stečenim zemljišnim posjedima na mletačkoj terrafermi. Ti su se posjedi, oporučnom voljom Jurja i kasnijim spletom okolnosti, gotovo četiri stoljeća nalazili u vlasništvu hrvatske bratovštine Sv. Jurja i Tripuna. Osim zemljišta u zaleđu Mletaka, Juraj je, izrijeком se to navodi u posljednjem oporučnom spisu, potkraj života raspolagao i vlastitom kućom u predjelu S. Croce (župa S. Cassiano).

Iako je na osnovi relativno malobrojnih, jednoobraznih i bilježnički tipiziranih podataka iz oporuka nezahvalno suditi o osobi oporučitelja, čini se da je Juraj Splićanin bio osoba promjenljivoga raspoloženja, nestalnog razmišljanja i prosudbe o ljudima koji su ga okruživali. Tome u prilog govori nam različitost i promjenljivost u spominjanju pojedinih osoba ili ustanova (crkvenih) kroz tijek svih promatranih oporuka i kodicila u rasponu od 1542. do 1558. godine. Iz spisa u spis mijenjaju se izvršitelji Jurjeve posljednje volje, glavni nasljednici i uvjeti njihova doživotnog uživanja i raspolaganja oporučiteljevom imovinom. Razni pojedinci (primjerice služavka Lucija) obdaruju se, potom u cjelosti brišu iz oporučnih navoda, a na kraju ponovo spominju kao obdarenci Jurjevom imovinom. Crkvene ustanove spomenute u prvoj oporuci (samostani, hospitali, bratovštine), obdarene manjim novčanim iznosima, kasnije se izostavljaju ili se uvjeti njihovog darivanja dodatno (i po nekoliko puta) modificiraju. Iznimka je donekle Jurjev odnos prema hospitalu SS. Giovanni e Paolo, spomenutom i obdarivanom u većini oporučnih spisa te prema hrvatskoj bratovštini Sv. Jurja i Tripuna, čije su bratimske grobnice ujedno i Splićaninovo posljednje počivalište. Potonja se ustanova, spletom za nju sretnih okolnosti, možda i najviše okoristila Jurjevom kolebljivošću i čestim promjenama odluka. Posjed u Motta di Livenza, najznatniji i najvrijedniji dio Jurjeve imovine, darivan u prethodnim oporukama raznim obdarenicima, pripao joj je možda ponajviše zahvaljujući činjenici da je kodicil iz 1558. godine bio posljednji Jurjev oporučni spis datumom kojega možemo približno i datirati vrijeme njegove smrti. Udovac još od prije 1542. i prve njegove sačuvane oporuke, Juraj Splićanin u braku sa suprugom čije nam je ime ostalo nepoznato, nije imao potomstva. Sestru Katarinu, nećakinju Ivanu i njezinu djecu, koje ipak redovito spominje u svim svojim oporučnim iskazima, obdaruje dijelovima svoje imovine. Iako iz oporuke napisane 1555. godine taj podatak nije sasvim razjašnjen, čini se da su Ivanina djeca naslijedila najveći dio Jurjeva novčanog kapitala (oko 600 dukata). Naposljetku, činjenica koja je stalnost u svim Jurjevim spisima, jest intenzivna i raznovrsna veza s pripadnicima hrvatske iseljeničke zajednice u Mlecima, napose sa duhovnim osobama (svećenici, redovnici), koje se u vrelima navode kao Jurjevi ispovjednici, izvršitelji oporuke i obdarenci dijelom njegove imovine.

Zorzi da Spalato zasigurno nije ličnost impresivnog životopisa prepunog velikih djela i postignuća. Poput brojnih drugih svojih sunarodnjaka, iseljenika "s one bane mora", teško je vjerovati da će ikada pronaći mjesto u nekoj od enciklopedijskih ili leksikonskih edicija. Juraj Splićanin mali je čovjek prošlih vremena, istraživaču privlačan poradi brojnosti svojih oporučnih spisa i njihova nestalnoga sadržaja, ali u konačnici osoba "jednoličnog", toliko običnoga života koji se ni po čemu ne razlikuje od drugih žitelja grada na lagunama. Za povijest hrvatske zajednice njegov nam je životopis, satkan na osnovi oporuka i kodicila relativno malog vremenskog razmaka, iznimno zanimljiv i vrijedan pozornosti. U biti tipičan stanovnik Mletaka, Juraj Ivanov istaknuti je član hrvatske nacionalne zajednice. Poput Petra Fazanića, Alvisea Solte, Dominika s Pelješca, Ivana Višanina, kreševskog trgovca Pavla, ali i cijele vojske iseljenih Hrvata koji su svojom marljivošću, ustrajnošću i pregnućima pridonosili ugledu brojčano snažne i ugledom prepoznatljive "skjavunske" prekojadranske kolonije u gradu na lagunama, Juraj iz Splita jedna je u nizu zaboravljenih, zatajenih i neprimjetnih ljudskih sudbina koje možda upravo poradi svoje običnosti zavrjeđuju dodatan istraživački trud i pažnju.

»*Fante della Gustizia Vecchia*«: Juraj Ivanov from Split
- a distinguished Croatian immigrant in Venice during 16th century

Lovorka Čoralić
Croatian Institute of History
Opatička 10, Zagreb
Republic of Croatia

The period of 16th century was marked by the most intense Croatian migrations across the Adriatic. Venice was the most often destination of Croats who came from the continental Croatia (Požega), from Dalmatia, Istria and present day Montenegrin seacoast. During the 16th century many of them distinguished themselves as benefactors of the Croatian confraternity of St George and Tripun. Using the archival documents from the State archives in Venice (register of testaments) the article follows the life of Juraj Ivanov from Split. He was a state official, a policeman in the Venetian municipal authority *Gustizia Vecchia*. Using the available documents connected with Juraj Ivanov and written between 1542 and 1558 it is possible to gain information about his property, relations with his family and relatives, connections with other Croats who lived in Venice and St George and Tripun confraternity as well as his contacts with religious institutions in Venice. Juraj Ivanov's papers are interesting because they show that he often used different titles for various persons and institutions. His connections with compatriots are also interesting for historical research. In the last addition to his testament, in 1558, he left the most valuable part of his property, land estate in Lorenzaga near Motta di Livenza (Venetian *terraferma*) to St George and Tripun confraternity. This land was property of St George and Tripun confraternity until 1920-ies. The Confraternity rented the land to families from Motta di Livenza and the income from that land undoubtedly presented the important part of its financial funds. Juraj from Split was certainly one of the distinguished Croats who lived and worked in Venice during the 16th century.

KEY WORDS: Dalmatia, Spalato, Venetian Republic, Venice, migrations